

2012 VERKSAMHETSPLAN

GEMENSAMT

Utgångsläge i december 2011

- Upplandsstiftelsens¹ profil och prioriteringar ligger fast. Särskild vikt ska alltså läggas på naturvård, folkhälsoarbete genom friluftsliv samt målgruppen barn och ungdom.
- Medlemmarnas ekonomiska bidrag för 2012 är enligt stämmans beslut 21,63 kr/invånare från alla kommunerna och landstinget plus tre procents uppräknings.
- Upplandsstiftelsen fyller 40 år!
- Statliga projektmedel för vattenvård och för lokala naturvårdsprojekt kan sökas av kommunerna. Stiftelsen bistår i arbetet.
- EU:s program som Life, Östersjöprogrammet och Central Baltic ger möjligt att söka projektmedel. Landsbygdsprogrammet har väsentligt mer resurser nu än under tidigare programperiod och en inriktning som ger större möjligheter till projekt inom naturvård. Fyra Leader-områden berör länet.
- De investeringar som görs i Rullands camping och Gräsöbadens camping ska i allt väsentligt vara kostnadsneutrala för stiftelsen. Rullands camping drivs av stiftelsen under ett upprustningsskede och arrenderas sedan ut.
- Härjarö konferens och camping är såld.

Inriktning under 2012

- Arbetet med folkhälsa fortsätter i ökad omfattning med syfte att fler ska vistas i naturen och röra sig mer. Särskilda satsningar planeras för barnfamiljer, barn och ungdomar.
- Verksamheten Smultronställen i naturen drivs vidare med satsningar på information, hemsida och anpassad förvaltning av stiftelsens områden. Arbetet med guideverksamhet och samordnade utflyktskalendrier fortsätter.
- Vi arbetar för att utveckla våra utflyktstips till naturen med hjälp av foldrar, hemsida och genom appen Naturtipset med målet att utveckla Sveriges bästa informationsnav för besöksmål i naturen.
- Stiftelsen fortsätter att ha en person stationerad på Biotopia för information om hela länets natur, smultronställen, friluftsliv och leder.
- Vi samarbetar tätt med kommuner och ideella föreningar för att utveckla smultronställen och förutsättningar för friluftsliv.

- Stiftelsens hemsida ska översättas till engelska. Hemsidan och Appen Naturtipset ajourhålls kontinuerligt.
- Samarbetet med Världsnaturfonden WWF utvecklas ytterligare. Det tidigare samarbetsområdet i Norra Roslagen har utsetts till ett av tre landskap i Sverige där Världsnaturfonden WWF vill satsa på att förstärka naturvärdena i landskapet.
- En treårig satsning med syftet att minska tillrinningen av närsalter till Östersjön samt att bevara biologisk mångfald i ängs- och hagmarkslandskapet genomförs under 2011–2013. Det är en fortsättning av det tidigare samarbetet mellan Världsnaturfonden WWF och ett antal organisationer runt Östersjön, bl.a. från baltstaterna, Finland och Ryssland. Upplandsstiftelsen deltar i ledningen av projektet.
- Upplandsstiftelsen har beviljats ca 7,5 miljoner kronor från Central Baltic Interreg IV A för åren 2011–2013. Syftet med arbetet är att visa metoder för djurhållning som minskar avrinning av närsalter till Östersjön samt ökar biologisk mångfald. Projektet drivs i samverkan med organisationer från Estland och Lettland.
- Ägaren av Untra kraftstation, Fortum AB, har bidragit med 900 000 kr till arbetet med att bevara den biologiska mångfalden i Dalälvsområdet. Projektet avslutas under 2012. Ett nytt samarbetsprojekt diskuteras.
- Samverkan med Vattenfall AB planeras med syftet att bevara och utveckla biologiska värden i Bredforsen. Vattenfall AB äger kraftstationen i Söderfors, som påverkar naturen i stiftelsens reservat Bredforsen.
- Samarbetet med Sveriges sportfiske- och fiskevårdsförbund utvecklas vidare.
- Upplandsstiftelsen ingår i det omfattande Lifeprojektet Mälarens inre skärgård med planerade åtgärder i tre Mälarnära områden. Stiftelsens budget är 2,8 miljoner kronor över en femårsperiod varav 75 % kommer från Life Nature.
- Naturvårdsarbetet fortsätter i övrigt att hålla en hög nivå med många olika projekt för att stärka den biologiska mångfalden i länet. Samarbetet med kommunerna stärks inte minst i de naturvårdsprojekt som erhåller medel från den statliga satsningen på lokala naturvårdsprojekt (LONA) och vattenvård (LOVA).
- Upplandsstiftelsens arbete med områdesskydd och förvaltning koncentreras mot lokala och regionala insatser med betydelse för både natur-

¹ Upplandsstiftelsen förkortas "stiftelsen" i den löpande texten.

- vård och friluftsliv. Flera kommuner deltar i arbetet.
- Naturskoleverksamhet finns nu i sju kommuner i och med att Tierps kommun och Knivsta kommun i samverkan med stiftelsen startat naturskola. Målet är att sådan verksamhet ska finnas i alla länets kommuner. Läger och naturskola på Rävsten utvecklas ytterligare.
  - Översynen av stiftelsens fastighetsbestånd och arrendeavtal fortsätter för att effektivisera fastighetsförvaltningen och marknadsanpassa ekonomin.

NATUROMRÅDEN OCH ANLÄGGNINGAR

Naturområden

Stiftelsen förvaltar 34 naturområden varav 17 är naturreservat. De ska präglas av god skötsel så att såväl besökare som den biologiska mångfalden gynnas. Ytterligare värdefulla natur- och friluftsområden planeras bli införlivade i stiftelsens förvaltning under året.

Life-projektet Mälarens Inre Skärgård medför extra resurser för arbete med restaureringsinsatser, tillgänglighet och information i Kalmarnäs, Wik och Norra Björkfjärden. De särskilda medel som finns inom åtgärdsprogrammen för hotade arter utnyttjas för att gynna hotade arter som finns i stiftelsens områden. Stiftelsen har sökt och beviljats omfattande resurser av Jordbruksverket för restaurering av biologiskt rika kulturmarker. Drygt 10 av stiftelsens objekt ingår i arbetet.

Samarbetet med Fortum AB i Dalälvsområdet innebär att betydande resurser förs till stiftelsens naturreservat Bredforsen. Arbetet med att ställa i ordning fler smultronställen fortsätter. För att göra naturområdena ännu mer besöksvänliga pågår ett fortlöpande arbete med att utveckla och förbättra informationen, få tydligare stigmarkering och vägvisning samt rustning av eldstäder, spänger, fågeltorn m.m. Nedan anges några av de mer omfattande planerings-, skötsel- och vårdåtgärder som ska göras under året inom stiftelsens områden.

- *Bredforsen*. Fortsatt skötsel genom röjningar och bete av de 50 ha naturbetesmarker som restaurerats de senaste åren. Landkvarnforsen blir nytt smultronställe. Information och tillgänglighet utvecklas. Åtgärder som genomförts för att förbättra miljöer för strömlevande fisk följs upp med inventeringar.
- *Broborg*. Fornborg med omgivande betesmarker. Skötsel av betesmarker, utveckling av information och tillgänglighet genomförs i samverkan mellan stiftelsen och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

- *Fageruddsåsen*. Naturreservat som utvecklas och förvaltas i samverkan mellan stiftelsen och Enköpings kommun.
- *Granåsen*. Naturreservat som stiftelsen förvaltar i samverkan med Håbo kommun. Fortsatta åtgärder görs för att området ska bli än mer attraktivt och tillgängligt för besökare, bl.a. för barngrupper. En handikappanpassad toalett uppförs.
- *Gräsö gård*. Ett informationscenter uppförs vid parkeringen till Gräsö gård. Information om naturreservatet och kulturmarker på Gräsö. Naturvårdshuggningar och röjningar genomförs för att utveckla skogs- och hagmarksbeten. Särskilda insatser görs för den hotade mnemosynefjärilen.
- *Gräsöbaden*. En del av hagmarken restaureras med stöd från Landsbygdsprogrammet. Västerbystigen helrenoveras med nya informationsskyltar inom ett LONA-projekt.
- *Grönlundsbacken*. Kulturhistoriskt intressant område där betesmarker, information och tillgänglighet utvecklas. Informationstavlor som berättar om områdets historia sätts upp. Samverkan mellan stiftelsen och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Härjarö*. Särskilda insatser görs för att utveckla området för besökare, t.ex. upprustning av stigvisare, eldstäder och badplats. Nya informationsskyltar tas fram och en stigslinga färgmärks.
- *Kallriga*. Informationsskylt om äldre tiders fiske sätts upp vid sjöboden.
- *Kalmarnäs*. Kulturmarker restaureras inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård. Naturskoleverksamheten i reservatet fortsätter i samverkan med naturskolan och skolor i Håbo kommun.
- *Ledskär*. Ledskärsstugan, Sveriges andra fågelstation från 1950-talet rustas. Stugan är belägen på Ledskärsängarna, ett av länets rikaste fågelområden, och den kommer att vara tillgänglig för allmänheten.
- *Lingnåre kulturresevat*. Två nya betesmarker restaureras genom röjning, bete och uppsättning av stängsel. Åtgärderna kommer att tydliggöra åskådligt det äldre kulturlandskapet med körvägar, odlingsrösen m.m. Området görs mer tillgängligt med stigar och information. En handikappanpassad toalett planeras. Arbetet sker i samverkan med kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen.
- *Norra Björkfjärden*. Åtgärder för biologisk mångfald samt satsning på information och tillgänglighet inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård.
- *Rävsten*. Kulturmarkerna hålls öppna genom slätter och bete av både får och nöt. Natur- &

Teknikskolan utvecklar undervisningen i skötsel av kulturlandskapet.

- *Strömarbadet*. Naturbad som utvecklas och sköts genom samverkan mellan stiftelsen, Strömarens naturförening och Tierps kommun.

Kanotlederna är Tämnanån, Kolarmoraån och Fyrisån. Stiftelsen förvaltar 34 områden på uppdrag, som ägare eller som arrendator. De områden som stiftelsen äger helt eller delar av är: Båtforstorpet, Bredforsens naturreservat, Lingnåre kulturresevat, Ångskärs naturreservat, Skaten-Rångsen naturreservat, Kallriga naturreservat, Rävsten, Oxhagens naturreservat, Gåsholmens naturreservat, Långnäsets naturreservat, Ola skifte naturreservat, Pansaruddens naturreservat, Torslundagropen, Fageruddsåsens naturreservat, Kalmarnäslandets naturreservat, Härjarö naturreservat och Norra Björkfjärdens naturreservat.

- *Torslundagropen*. Nytt naturreservat som har ställts i ordning för besökare med informationstavla, stig och fikabord. Rökning genomförs för att hålla området öppet. Naturreservatet invigs under året.
- *Tvärnö*. Restaureringen av skogsbeten och hagmarker fortsätter.
- *Wik naturpark*. Stiftelsen fortsätter att sköta kulturmarkerna med bete och slåtter samt att utveckla området för besökare. Nya informationstavlor och ny folder tas fram inom Life-projektet Mälarens Inre Skärgård. I samverkan med Kultur i länet och Uppsala kommun utvecklas tillgängligheten till badet.
- *Wik strandäng*. Intill den nyrestaurerade strandängen har en utsiktsplattform uppförts. Ängen betas och information om strandängens fåglar m.m. sätts upp.
- *Ängskär*. Fårbete och skötsel av strandängarna på Slåtholmen fortsätter.

Leder

- *Upplandsleden*. I Heby kommun färdigställs upprustningen av Ljusbäcksleden och Kyrkstigen vilka blir en del av Upplandsleden med förbindelse till Gästrikeleden. Upplandsledens dag arrangeras i maj med vandring på den nya Torslundaslingan. En del av Upplandsleden som går över våtmarkerna i norra Filmsjön öppnas åter sedan broarna reoverats genom ett LONA-projekt. Möjligheten att sammanbinda leden från Alsike till Lunsentorpet undersöks. Längs Upplandsleden finns ett stort antal spänger, vindskydd, eldstäder, broar och informationstavlor. En inventering av dessa anordningar genomförs under året och ett program för upprustning och utveckling tas fram. Syftet är att göra leden ännu bättre och locka ut fler att vandra.
- *Kanotlederna*. Tillsammans med Uppsala kommun inventeras möjligheten att utveckla Fyrisån norr om Uppsala med lämpliga iläggnings-, upptagnings- och rastplatser.

Byggnader och anläggningar

Stiftelsens anläggningar ska underhållas kontinuerligt och planmässigt. Syftet är att erbjuda attraktiva anläggningar till alla besökare.

Här tas inte upp det ganska omfattande löpande arbetet med underhåll av byggnader och anläggningar. Dessa åtgärder beskrivs i budget och syftar till väl fungerande anläggningar och kapitalsäkring.

I investeringsbudgeten preciseras satsningarna under året.

- *Rullsands havsbad och camping*. En ny restaurang med affär och åtta campingstugor har färdigställts under 2011. Fem småstugor har flyttats till stugbyn och återstående fem kommer också att flyttas dit. Servicehus ett och två renoveras. En allmän rökning av stranden och campingområdet utförs enligt en nyframtagen skötselplan. Vägvisningen och markeringen av campingtomterna kompletteras. Stiftelsen driver havsbadet och campingplatsen till dess att anläggningen är upprustad, varefter den arrenderas ut.
- *Rävstens stugby*. Lokaler för naturskola och konferens, toalettssystem för stugorna samt gästhamnsbryggor ska utredas. Stiftelsen deltar i en förstudie av hur problemen med parkering, båtplatser, sopstation och information ska kunna lösas vid Äpskärs brygga.
- *Gräsöbadens camping*. Översyn görs av uteplatsens inglasning.
- *Ängskärs havscamping*. Campingen drivs av stiftelsen under 2012, genom Rullsands camping, som en tillfällig åtgärd i avvaktan på ny arrendator. Finansieringen av en ny brygga vid fiskehamnen utreds.

BARN OCH UNGDOM

Syftet är att ge barn och ungdomar en känsla för naturen och möjligheter att upptäcka naturen som en fantastisk plats för friluftsliv och lärande. Detta gör stiftelsen framförallt genom att sprida utomhuspedagogikens idéer till länets skolor och förskolor. Stiftelsens naturskola har ett nära samarbete med de kommunalt drivna naturskolor som finns i Uppsala, Enköping, Håbo, Älvkarleby, Östhammar, Tierp och Knivsta (de sex senare tillkomna med stiftelsens medverkan).

Fler naturskolor

Stiftelsen verkar för ytterligare naturskoleverksamhet i länet i samverkan med berörda kommuner. Viktigast är att se till att de redan existerande naturskolorna överlever, trots kärv ekonomi i kommunerna. Energi läggs också på att stötta den framväxande naturskoleverksamheten i Heby.

Utbildning och upplysning

Genom kurser och träffar på naturskolor och skolor i länet sprids naturskolans metoder och verksamhetsformer, liksom vid större arrangemang. Vi fortsätter med etablerade former och utvecklar nya genom att:

- Ge kurser för lärare på deras studiedagar.
- Anordna inspirationsträffar för lärare på naturskolor och skolor i länet.
- Ge kurser i natur, friluftsliv och utomhuspedagogik för förskolepersonal.
- Fortsätta att sprida idéerna i böckerna *Att lära in matematik ute* och *Leka och lära matematik ute* genom kurser, föreläsningar och träffar.
- Hålla kursdagar för studenter på lärarutbildningen.
- Medverka vid större arrangemang och där sprida utomhuspedagogikens idéer och stiftelsens metoder.

Metodutveckling och dokumentation

Stiftelsen fortsätter att dokumentera och sprida metoder och övningar samt att utarbeta nytt material, både i egen regi och tillsammans med andra. Arbetet med att ta fram olika sätt att arbeta med skolans kärnämnen i kombination med natur och friluftsliv fortsätter.

Bidrag till skolor

Ekonomiskt bidrag delas ut till skolor för att skaffa material till utomhusverksamhet.

Samverkan

- Samarbeta med övriga naturskolor i länet.
- Samverka med stiftelsens medarbetare i olika projekt.
- Samverka med Biotopia.
- Även samverka med andra aktörer, exempelvis Naturskoleföreningen, Utenavet, Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, Nationellt centrum för matematik, Nationellt centrum för främjande av fysisk hälsa hos barn och ungdom (NCF), Skolverket, Länsstyrelsen, SLU, CNV m.fl.

Läger och lägerskola

Syftet med stiftelsens arbete är att höja lägerskolans kvalitet och öka antalet deltagare genom exempelvis:

- Ge råd till lärare/elever som ska åka på lägerskola.
- Uppdatera och sprida lägerskolekatalogen genom hemsidan.
- Stötta arbetet med lägerskola på Rävsten, Bryggholmen och Eda.

Övrigt

- Utveckla och underhålla hemsidan.
- Fortbilda personalen.

FRILUFTSLIV – FOLKHÄLSA

Verksamhet som stimulerar länsinvånarna till ökad vistelse i naturen genom information, aktiviteter och inte minst god skötsel av naturområden och leder. Syftet är att nå en förbättrad folkhälsa samt ett ökat intresse för den uppländska naturen.

Smultronställen

Genom verksamheten Smultronställen i naturen vill vi inspirera länsinvånarna att vistas i naturen. Målet är att alla ska veta var de kan finna information om länets natur och lockas till besök i våra utvalda smultronställen. Det ska finnas smultronställen som är tillgängliga för alla.

Ett Smultronställe i naturen ska ha höga natur- och friluftsvärden. Det ska vara lätt att hitta fram och väl där ska det finnas förutsättningar för ett bra besök. Genom information, marknadsföring och guidning skapar vi lust att åka ut till våra smultronställen.

Arbetet med Smultronställen i naturen drivs i samarbete med kommunerna Heby, Håbo, Knivsta, Uppsala, Tierp, Östhammar och Älvkarleby. Genom styrgruppen, där alla parter är representerade, synkroniserar vi verksamheten och tar gemensamma beslut. Upplandsstiftelsen liksom kommunerna arbetar för att ta fram nya smultronställen och sprida information lokalt.

Informationen i Upplandsstiftelsens 15 smultronställen hålls i gott skick och utvecklas kontinuerligt. Utveckling av befintliga smultronställen under året:

- Genomförande av ny entréinformation och folder på Wik. Fortsatt arbete med att förbättra tillgängligheten (se naturområden).
- Arbeta vidare med att utveckla tillgänglighet vid Kvarnkojan i Granåsens naturreservat.
- Arbeta vidare med geocaching (skattjakt med hjälp av GPS). Komplettera våra områden med geocacher.
- Fortsatt utveckling av smultronstället på Pansarudden med bl.a. nya skyltar.
- Söka pengar för och därefter utveckla en digital naturstig i Ängskärs naturreservat.
- Färdigställa en utställning om fiske i båthuset i Kallriga naturreservat.
- Ställa i ordning åtminstone tre nya smultronställen i länet i samarbete med kommunerna.
- Samarbeta med Uppsala kommun kring Borgardalsbadet, med Knivsta kommun gällande Broborg och med Tierp, Heby, Älvkarleby och Östhammars kommuner kring flera blivande smultronställen.

Biotopia

Biotopia är ett centralt informationsnav för stiftelsens verksamhet. Biotopia ska förse besökaren med utflyktsidéer och tips inför utflykten. Här finns information om både Smultronställen i naturen och Upplandsleden. Besökare ska även kunna få information om olika förenings aktiviteter.

Stiftelsen kommer att ha en anställd på Biotopia. Genom vårt bidrag finns ett tydligt uppdrag att tillhandahålla naturvägledning för hela länet och att vara en plats för natur- och friluftsföreningarna att sprida information om sin verksamhet. Metoderna för detta utvecklas vidare.

Uppsala kommun ansvarar för driften av Biotopia med visst stöd från stiftelsen.

Applikation Naturtipset

Applikation Naturtipset ger information om besöksmål i naturen i smartphones med utgångspunkt i var du befinner dig (iPhone och android-telefoner). I dagsläget finns 80 olika besöksmål i "appen". Naturtipset drivs som ett projekt under första halvan av året för att därefter gå över i ordinarie verksamhet.

- Appen ska uppdateras löpande.
- Besöksmålen ska kompletteras med länets badplatser.
- Linnéstigarna kommer att läggas in i appen.
- Genom projekt Ut i naturen med barnvagn tas lokala barnvagnsslingor fram och läggs in.

Utflyktsprogrammet

Tillsammans med Länsstyrelsen ger vi ut Utflyktsprogrammet som är ett guide- och aktivitetsprogram för hela länet i samarbete med kommunerna och naturföreningar. Genom att visa upp ett urval av trevliga aktiviteter marknadsför vi länets natur och vår friluftsför- och naturvårdsverksamhet. Samtidigt skapas ett värdefullt samarbete mellan parterna.

Information och marknadsföring

Smultronställen

- Vi sköter de 30 folderställ med information om smultronställen och naturreservat som finns placerade på strategiska platser i länet.
- Hemsidan utvecklas vidare.

Naturtipset

- Vi kommer att göra en stor satsning på marknadsföring av appen Naturtipset genom annonsering på web, i tidningar och föreningsblad.
- Utveckla kommunikationen om både appen och utflyktstips genom vår facebook sida Naturtipset Uppland.

Generellt

- Vi arbetar systematiskt med att nå ut i pressen med vår verksamhet genom pressmeddelanden och kontakter.
- Vi levererar information till och verkar för ett utvecklat samarbete med Destination Uppsala, länsturismen, Vallonbruk Uppland och lokala turistbyråer.
- Hemsidan uppdateras löpande.
- Information finns på våra anläggningar med tips om utflyktsmål, hemsidan och appen Naturtipset.

Upplandsleden

Upplandsleden är en viktig del av stiftelsens folkhälsosatsning. Information om leden ges på hemsidan, som skrift och längs leden. Metoderna för informationen utvecklas vidare.

Utvärdering

En enkel plan för dokumentation och utvärdering av hur vi sprider information samt mängden och kvaliteten hos besöken i våra naturområden tas fram under året.

Referensgrupp för friluftsliv/Friluftsliv för alla

Referensgruppen har två möten per år och vill skapa ett forum för erfarenhetsutbyte för dem som på olika vis arbetar med friluftsliv i Uppsala län.

Övrigt

Friluftspris och friluftsbidrag delas ut.

Projekt

- *Att komma ut i tillgänglig natur.* Under vårt arbete med att göra platser i naturen mer tillgängliga, och i dialog med handikapp- och habilitering, har vi märkt att informationen om tillgänglig natur inte når ut. Vår ambition är att skapa medel så att vi kan anställa en person som kan sprida information om tillgängliga platser och finnas på plats för att möta människor i naturen.
- *Naturstig Eda.* Bistå Eda naturskola i produktion av naturstig.
- *Naturinformation på Hållnäs halvön.* Bidra till utveckling av besöksinformation om Hållnäs halvön i Edvalla.
- *Ut i naturen med barnvagn.* Dokumentera trevliga barnvagnspromenader i länets större orter, med start vid barnvårdscentral, eller andra centrala platser på orten. Rundorna publiceras i Appen Naturtipset. Ett första försök görs i Östhammar. Projektet är en fortsättning på ett pilotprojekt i Uppsala stad och genomförs i samarbete med Landstinget.

- *Vånsjö fjärrilsträdgård*. Genom Leaderprojektet Vånsjö fjärrilsträdgård drivs trädgården norr om Enköping vidare under 2012. Upplandsstiftelsen bidrar med information till trädgården, skapar ny information om insekter längs Upplandsleden som passerar trädgården samt står för projektadministration.
- *Kyrkstigen i Tärnsjö*. Tillsammans med Nora församling och Heby kommun kommer en engelskspråkig version av foldern om Kyrkstigen att produceras och tryckas.
- *LONA Yttre Hummelfjärd*. Upplandsstiftelsen deltar i fiskevårdsåtgärder, styrgrupp och som stöd vad gäller anpassningar för friluftsliv i LONA-projektet om Yttre Hummelfjärd i Öregrund. Projektet drivs av föreningen Öregrund Framtid i samarbete med Östhammars kommun och stiftelsen.
- *LONA Natur för alla i Håbo*. Projektet Natur för alla i Håbo, med syfte att göra klart hur naturen i Håbo bäst anpassas för handikappade, avslutas och redovisas. Som en konsekvens av projektet kommer vi att fortsätta utveckla tillgängligheten i Granåsens naturreservat. Projektet är ett samarbete mellan Håbo kommun, handikapporganisationerna i Håbo och stiftelsen.
- *LONA Naturstuga Älvkarlebyfallen*. Stiftelsen bidrar med information till projektet Naturstuga vid Älvkarlebyfallen. Projektet drivs av Naturskyddsföreningen i Älvkarleby och Älvkarlebygruppen med stöd av stiftelsen och Älvkarleby kommun.

NATURVÅRD

Upplandsstiftelsen främjar utvecklingen av länets natur genom att äga och förvalta biologiskt värdefulla markområden samt genom projekt med syfte att värna om växter och djur. Många projekt sker i samverkan med andra organisationer och markägare och med ekonomiskt stöd från bl.a. Världsnaturfonden WWF, EU:s fonder och Naturvårdsverket. Upplandsstiftelsen har ett omfattande nätverk och vi medverkar eller yttrar oss i många olika sammanhang inte minst när det gäller beslut och skötsel av naturreservat, bevarandeplaner för Natura 2000-områden, hotade arter och i viss mån kommunala planer.

Områdesskydd

Stiftelsen har under lång tid aktivt bidragit till att många markområden med hög biologisk mångfald kunnat skyddas, bl.a. genom egna markförvärv och genom att ta fram underlag till Länsstyrelsen. Stiftelsens styrelse har beslutat att förskjuta inriktningen i arbetet med områdesskydd mot objekt som har lokal och regional betydelse. Detta inne-

bär att vi framöver i högre grad kommer att samverka med kommunerna och beakta de lokala behoven av värdefulla natur- och friluftsområden. För att långsiktigt skydda mark- och vattenområden kan förvärv vara aktuellt. Stiftelsen arbetar också med andra former, bl.a. arrendeavtal eller andra avtalsformer som passar markägare i olika situationer. Av en lista om drygt 20 objekt har styrelsen prioriterat insatser i sju av dessa tills vidare. Bland annat planeras följande insatser:

- I samverkan med Älvkarleby kommun förvärva delar av det tätortsnära naturområdet Rotskär.
- Diskussion förs med markägare vid Källarberget i Tierps kommun om stiftelsens möjligheter att förvärva del av området. Förvärv planeras.
- Diskussion har inletts med Fortifikationsverket angående förvärv av mark vid Björns skärgård, Tierps kommun.
- Diskussion har inletts med Uppsala Akademiförvaltning med syftet att långsiktigt bevara och sköta fjärrilskanalen vid Tenabadet, Heby kommun.
- Kompletterande köp av mark planeras vid reservatet Ola.

Ekologisk landskapsplanering: Dalälven

- Samverkan med Fortum AB fortsätter. En naturvårdsanpassad skötsel kring Untra kraftverk pågår på företagets marker. Ett nytt treårigt projekt planeras.
- Stiftelsen fortsätter ett samverkansprojekt med Bergvik Skog AB för skötsel av biologiskt rika naturtyper. Bland annat planeras en relativt omfattande restaurering vid Nöttbo.
- Utveckla skötseln av slätterängar i samverkan med Älvkarleby kommun.
- I samarbetet med Svenska Naturskyddsföreningen diskuteras ett gemensamt långsiktigt projekt för att förbättra förutsättningarna för vitryggig hackspett.
- Medverka i förvaltningsrådet för Färnebofjärdens nationalpark samt naturreservaten Bredforsen och Båtfors samt Natura 2000-området Marma skjutfält.
- Fortsätta med skötselinsatser i Natura 2000-objektet Komossängen.
- Uppföljning och utvärdering av olika skötselåtgärder som genomförs.
-

Ekologisk landskapsplanering: Almunge-Länna

- Arbetet i Länna eklandskap fortsätter i samverkan med Holmen Skog AB, Uppsala kommun, och Länsstyrelsen.
- Tillsammans med Uppsala kommun utvecklas omkringliggande naturmarker i anslutning till några badplatser.

- Delta i utvecklingen av ett eller flera smultronställen i området.
- Följa upp åtgärder för gammal lind som utförts tidigare i området.

Ekologisk landskapsplanering: Vällen

- Tillsammans med Uppsala och Östhammars kommuner utveckla skötseln av två badplatser och information om naturen i anslutning till dessa.
- Följa upp utplanteringen av den starkt hotade skalbaggen svartoxe i Pansarudden.
- Medverka till att slutföra inköpen av mark till naturreservatet Kroppsjön.
- Genomföra restaureringshuggningar för att främja lövskogar på stiftelsens mark.

Ekologisk landskapsplanering i övrigt

- Samverka med Länsstyrelsen i arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer.
- Delta i utvecklingen av ett eller flera smultronställen.

Kulturlandskap vid Mälaren

Arbetet med att bevara och utveckla ängs- och hagmarker i Mälarlansskapet bedrivs i mindre skala i några utpekade områden. Samverkan sker med markägare och/eller berörda organisationer. Medverkan i LONA-projekt kan bli aktuellt.

- Fortsätta samarbetet med Fastighetsverket genom att utveckla ängs- och hagmarker kring Salsta slott.
- Fortsätta att utveckla naturvärdena vid Ekolsund i anslutning till den etablerade naturstigen.
- Fortsätta i mindre skala att hjälpa enskilda markägare med rådgivning och restaurering av ängs- och hagmarker.
- Uppföljning av marker som restaurerats och/eller stängslats inom projekt Mälarihagar.
- Göra en nysatsning på Mälarihagskött då nya förutsättningar uppstått i och med att Lövsta slakteri startat. Projektet drivs i samarbete med restauranggrossist Martin Olsson och Servera, som vill saluföra naturbeteskött. Projektet delfinansieras via projektstöd från Landsbygdsprogrammet.

Kulturlandskap i Heby

Arbetet med bevarandet av flera hotade arter utvecklas ytterligare. Bland annat fortsätter skötseln av fjärilsrika naturbetesmarker/ängar inom utpekade objekt.

Samverkan med markägare planeras med syftet att stärka utvecklingen av landskapsvården vid

Vansjön. Sedan många år har ett aktivt arbete bedrivits av boende runt sjön.

I samverkan med Heby kommun planeras ytterligare information om naturreservatet Östa.

Roslagshagar

Norra Upplandskusten har valts till ett av Världsnaturfonden WWF:s tre nya landskapsprojekt i Sverige. Detta innebär att samarbetet med WWF stärks ytterligare och fortsätter för att utveckla värdefulla naturbetesmarker i området. Sannolikt kommer samarbetet att utvecklas inom andra naturmiljöer som skog, våtmarker och grunda havsmiljöer.

Stora delar av Roslagshagars verksamhet ingår i de externt finansierade projekten Snowbal och Meatball.

Externa medel från Landsbygdsprogrammet finansierar betydande delar av restaureringsåtgärderna och utvecklingen av naturbeteskött. Planerat utöver Snowbal/Meatball:

- Fortsätta med rådgivning till lantbrukare samt upprätta restaurerings- och skötselplaner.
- Fortsätta att erbjuda ersättning för stängselmaterial vid upprustning av värdefulla naturbetesmarker.
- Arbeta med restaureringar och skötsel i några särskilt intressanta områden som vi arrenderar av markägare som själva inte har möjlighet att restaurera dem. Restaureringsstöd söks hos Länsstyrelsen.
- Arbeta med åtgärder för hotade arter, bl.a. mnemosynefjäril, ängsskäreplattmal, insekter på krissla och gotlandssäfferotplattmal. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Vidareutveckla arbetet med slåtterängar inom projekt Roslagshagar.
- Fortsätta kartläggningen av igenväxande värdefulla ängs- och hagmarker i kust och skärgård. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Följa upp tidigare fjärilsinventering och utvärdera restaurerings effekter på fjärilsfaunan. Delar finansieras av Meatball.
- Utveckla och förvalta Långalmastigen som tagits fram inom projektet tillsammans med markägare.
- Arrangera kurser. Kurs om slåtter och skötsel av marker för mnemosynefjärilen planeras för några sommarstugeområden som projektet samarbetar med. Externa medel söks från Landsbygdsprogrammet.
- Arrangera fältvandringar för både sommargäster och fast boende i projektområdet.
- Biträda brukare som är intresserade av att starta med djuruppfödning och landskapsvård samt

brukare som vill utöka sin besättning av betande djur och sitt engagemang inom landskapsvård.

- Informera om projektet genom medverkan vid möten, seminarier och lokala arrangemang, pressmeddelanden och nyhetsbrev m.m. Utveckla informationen på hemsidan.
- Utveckla samarbetet med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, kommunekologer m.fl. aktörer inom landskapsvård för ökad samsyn kring restaurering och skötsel av hävdade marker.
- Göra en nysatsning på Naturbeteskött från Roslagen då nya förutsättningar uppstått i och med att Lövsta slakteri startat.

Snowbal

Stiftelsen leder Interreg-projektet "Snowbal" som pågår under åren 2011–2013. Stiftelsen samarbetar med Estonian Fund for Nature i Estland och Latvian Fund for Nature i Lettland som även de ingår i projektet. Den totala budgeten är 750 878 € för projektet varav 417 666 € går till stiftelsen. Projektet stöds av WWF och har syftet att sprida kunskaper om metoder som minskar näringsläckaget till Östersjön på ett ekonomiskt hållbart sätt samtidigt som den biologiska mångfalden förstärks. Planerat:

- "Vandrande" utomhusskyltar med projektets budskap, riktade till markägare, djurägare och allmänheten tas fram och flyttas runt på lämpliga platser i Roslagen.
- Sju faktablad tas fram av stiftelsen riktade till markägare och djurägare där specifika ämnen tas upp inom ramen för projektet. Ytterligare 12 faktablad tas fram av Estland och Lettland som översätts till svenska.
- En väggalmanacka tas fram tillsammans med våra partner som främst distribueras till djur- och markägare.
- Ca 18 gårdsbesök med rådgivning utförs.
- Tre workshops anordnas.
- Sju bymöten anordnas.
- En studieresa för svenska lantbrukare i Sverige anordnas, ytterligare en studieresa för estniska lantbrukare samt en för lettiska lantbrukare anordnas i Sverige.
- En större skötselplan tas fram över en gård.
- Svenska lantbrukare medverkar vid ett restaureringsläger i Estland anordnad av vår estniska partner.
- Studieresa till Finland ordnas för partnerorganisationerna för att titta på Finlands våtmarksarbete samt arbete med bioenergi baserat på gräsmarker och våtmarker.

- Utvärdering av biologiska och ekonomiska effekter av att hävda naturbetesmarker och våtmarker för köttproduktion och bioenergi.

Meatball

Stiftelsen medverkar i projektledningen, på uppdrag av WWF, av det nya internationella naturbetes-, våtmarks- och bioenergiprojektet "Meatball" med partner i Estland, Lettland och Litauen. Projektet drivs av WWF och har syftet att genomföra konkreta åtgärder på gårdar för att förstärka biologisk mångfald och för att minska närsalttillförseln till Östersjön på ett ekonomiskt hållbart sätt. Stiftelsen är även en partner i Meatball-projektet och får ett anslag på 1 980 000 kr från WWF under 2011–2013. Pengarna ska användas till att genomföra konkreta åtgärder på modellgårdar i Uppland. Planerat:

- Påbörja restaureringen av 6–7 igenvuxna naturbetesmarker med hög biologisk mångfald. Markerna är del av utvecklingen av modellgårdar som ska visas upp som goda exempel.
- Utredda möjligheten för dämning av ett våtmarksområde.
- Utföra mindre röjningar, eventuellt ändrade stängseldagningar i befintliga naturbetesmarker för att optimera för biologisk mångfald samt ekonomin på modellgårdarna.

Utveckling av våtmarkernas naturvärden

Ett antal delprojekt planeras vad gäller våtmarker. En bärande idé är att utveckla de biologiska värdena i våtmarker samt att tillvarata våtmarkernas naturliga betydelse som närsaltfilter. Arbetet förutsätter ett nära samarbete med många olika parter och att finansiering söks från olika fonder.

Statlig satsning på lokal naturvård LONA

Staten inledde år 2010 en ny omgång med satsning på lokal naturvård. År 2011 beviljade Länsstyrelsen i Uppsala län 1,2 miljoner kronor till sju projekt. Under år 2011 deltog Upplandsstiftelsen i sex av de projekt som beviljades under 2011 samt fyra projekt som startade år 2010. Åtta av dessa projekt fortsätter under år 2012. Ytterligare projekt planeras tillkomma under 2012. Projekt som stiftelsen deltar i under år 2012 är:

- Naturskola Tierp, Tierps kommun.
- Utveckla Upplandsleden, Heby kommun.
- Besöksplatser på Gräsö, Östhammars kommun.
- Tillgänglighet och vattenvård kring och i Yttre Hummelfjärd, Östhammars kommun.
- Naturskola vid Eda lägergård, Knivsta.
- Uteklassrum Brännskogen, Enköpings kommun.

- Skötselplan för Fjällnoraområdet samt restaurering av beteshage vid Hovgården, Uppsala kommun.
- Naturstuga vid Älvkarlebyfallen, Älvkarleby kommun.

Hotade kustfåglar

Stiftelsens arbete med att hålla värdefulla fågelområden i skärgården fria från mink fortsätter i samverkan med jägare och ornitologer. Arbetet stöds ekonomiskt av Länsstyrelsen.

Övriga naturvårdsprojekt

Stiftelsen utökar successivt samarbetet med kommunerna, olika organisationer, privata och staten. Under perioden planeras ett antal samverkansprojekt:

- Samverkansprojekt med Länsstyrelsen i Uppsala län för att ta fram och sätta upp information om några av länets fjärilsarter som omfattas av Åtgärdsprogrammet för hotade arter.
- Diskussion förs med Föreningen Vendelsjön om åtgärder för att hålla kvar högre vattennivå i sjön. I övrigt planeras åtgärder för utveckling av sjöns naturvärden samt iordningställande för besökare.
- Fortsatt uppföljning av restaureringsinsatserna vid Ledskär.
- Fortsatt samverkan med Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) för att förbättra skötsel- och restaureringsmetoder i kulturmarker för att bättre gynna förutsättningarna för rödlistade arter. Särskilt läggs stor vikt vid att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av naturvårdsarbetets resultat.
- Utveckla metoder för registrering av fälldata med smartphones.

Gräsöfonden

Fondens huvudsakliga syfte är att stimulera vård av kulturlandskapet på Gräsön. Detta möjliggörs genom årliga bidrag till fonden från allmänheten m.fl. Gräsöfonden har nyligen fått möjlighet att använda en begränsad del av kapitalet till den löpande verksamheten. Fonden kommer under år 2012 att möjliggöra för allmänheten att söka bidrag till landskapsvårdande insatser.

Gräsöfonden kommer också att dela ut ett landskapsvårdspris.

Fonden fortsätter under år 2012, i samverkan med Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen, att utveckla besöksplatser på Gräsön genom LONA-projektet Bevara och utveckla natur och friluftsliv på Gräsön.

Vattenvård

Arbetet bedrivs i samverkan med länets kommuner och andra intressenter. En expertgrupp är kopplad till arbetet. Planerat:

- Ta fram en förvaltningsplan för såväl vattensom landområdena runt Östhammarsfjärden och Granfjärden i samverkan med Östhammars kommun och SKUTAB. LONA-medel söks för arbetet.
- Lek- och uppväxtlokaler för abborre, gädda och sik i västra Öregrundsgrepen och några fjärdsystem söder om Öregrund inventerades under 2010 och 2011. Den nya Havs- och vattenmyndigheten avser att freda de viktigaste platserna. Även biotopvårdande insatser planeras och utförs. Naturvårdsverket stöder arbetet ekonomiskt.
- Fortsätta arbetet med att restaurera kustmynnande vattendrag och restaurera våtmarker för att förbättra fiskrekryteringen och den biologiska mångfalden. Naturvårdsverket stöder arbetet ekonomiskt.
- Fortsätta arbetet med att freda viktiga fiskrekryteringslokaler i länets södra skärgård. Samverkan sker med SKUTAB, Länsstyrelsen och fiskvattenägare.
- Fortsätta sammanställa befintliga kunskaper i en databas som görs lättillgänglig för länets kommuner och andra aktörer. Databasen konstrueras av länsstyrelsens centrala IT-organisation. Materialet utgör värdefullt planeringsunderlag för Länsstyrelsen, länets tre kustkommuner m.fl.
- Färdigställa en rapport som sammanfattar och redovisar det genomförda arbetet inom kustvattenarbetet.
- Stärka förutsättningarna för fiskfaunan i nedre Dalälven genom biotopvård, information och inventeringar. Ta fram en långsiktig plan för arbetet.
- I samverkan med Uppsala kommun följa upp effekterna på fiskförekomsten i Fyrisån efter anläggandet av fiskvandringvägar genom Uppsala. Planera åtgärder för återställande av biotoper. Medel söks från Havs- och vattenmyndigheten.
- Förbättra förutsättningarna för landskapsfisker asp vid Vånsjöbro och i Fladån nära Almunge genom bl.a. biotopvårdsåtgärder.
- I samarbete med Knivsta kommun arbeta med att återskapa vandringvägar för asp i Knivstaån–Lövstaån.
- Arbeta med restaurering av värdefulla vattenmiljöer i Heby kommun, särskilt runt Vansjön–Nordsjön. Samverkan med kommunen och lokala intressenter.

- Samarbeta med Enköpings kommun för att gynna vattenmiljöerna i Enköpingsån.
- Delta i diskussionerna om projekt som belyser de för- och nackdelar för vattenmiljön som strandbeteshävd har.
- Delta i arbetet med säkerställandet av naturområden samt delta när skötselplaner för dessa objekt tas fram.
- Medverka vid revidering av skötselplaner och planering av konkreta åtgärder i vattenmiljöer i stiftelsens naturområden.

Övrigt med vattenanknytning

- Utveckla smultronställen med akvatisk inriktning.

- Upplandsstiftelsen ingår i Vattenrådet för Danneborasjön liksom i Vattenrådet för Östhammarsfjärdarna. Det övergripande syfte med dessa organisationer att förbättra vattenkvalitet och naturvärden.

Ekonomiskt bidrag, priser, referensgrupper, information

- Ekonomiskt bidrag till föreningar delas ut.
- Upplandsstiftelsen bedriver information om natur och medverkar i ett antal olika sammanhang i samverkan med kommuner, Länsstyrelsen, föreningar med flera.